

ДО ПИТАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

ON THE QUESTION OF THE NEED TO DEVELOP THE CONCEPT OF UKRAINIAN LAW POLICY

Почтовий М.М.,

*доцент кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Статтю присвячено питанню необхідності формування концепції правової політики держави. Спочатку автор аналізує поодинокі спроби деяких науковців комплексного аналізу правової політики як державно-правового явища. Насамкінець акцентується увага на тому, що формування Концепції правової політики держави є не забаганкою часу, а життєвою необхідністю українського сьогодення.

Ключові слова: концепція, право, політика, правова політика, формування, необхідність.

Данная статья посвящена вопросу необходимости формирования концепции правовой политики государства. Сначала автор анализирует единичные попытки некоторых ученых комплексного анализа правовой политики как государственно-правового явления. Наконец акцентируется внимание на том, что формирование Концепции правовой политики государства является не прихотью времени, а жизненной необходимостью украинского настоящего.

Ключевые слова: концепция, право, политика, правовая политика, формирование, необходимость.

This article focuses on the issue of the need to develop the concept of legal policy. First, the author analyzes the individual efforts of some scholars a comprehensive analysis of legal policy as state-legal phenomenon. Finally, attention is focused on the fact that the formation of the concept of legal policy is not a whim of time and Ukrainian vital today.

Key words: concept, law, policy, law policy formation, necessity.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день правова політика виступає як державно-правовий феномен, як одна з найбільш пріоритетних функцій розвитку українського суспільства і держави. Підтвердженням цього є сучасна «політична напруженість» у країні та пов'язані з нею державно-правові явища.

Зв'язок роботи з навчальними програмами, планами, темами. Будь-яка правова діяльність, наукова чи практична, ґрунтується на дослідженні об'єкта. Під час викладання навчальних дисциплін теоретико-правового циклу прямо або ж опосередковано аналізуються явища та процеси, пов'язані із формуванням та реалізацією правової політики, у зв'язку з чим виникає необхідність і в тлумаченні самого поняття «правової політики держави» зокрема.

Метою наукової статті є доведення необхідності формування правової політики держави на рівні не тільки наукових дискусій, а і правотворчої діяльності органів державної влади.

Аналіз наукових положень та публікацій. У процесі даного дослідження науковим підґрунтям стали роботи таких вчених, як Р. Саркісов, В. Селіванов, О. Скрипнюк, М. Спирін та інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поодинокі спроби науковців дослідження питань правової політики держави змушують нас сьогодні вести мову про необхідність вироблення концепції правової політики держави. Концепція – це форма та засіб наукового пізнання, яка є способом розуміння, пояснення, тлумачення основної ідеї теорії, це науково обґрунтований та в основному доведений вираз основного змісту теорії, але, на відміну від теорії, він ще не може бути втіленим у струнку логічну систему точних наукових понять [1].

Концепція – це система поглядів, система опису певного предмета або явища стосовно його побудови, функціонування, що сприяє його розумінню, тлумаченню, вивченню головних ідей. Концепція має надзвичайне значення, оскільки є єдиним, визначальним задумом, головною ідеєю наукового дослідження [2, с. 74].

Р. Саркісов визначає концепцію правової політики як «систему теоретичних положень, які фіксують досягнутий рівень правового розвитку і визначають цілі, принципи, перспективи і напрями вдосконалення основоположних механізмів правового регулювання та правозастосовної практики, найбільш ефективно функціонуюча у формі доктринального документа. Інакше кажучи, концепція правової політики відображає сукупність уявлень про певний за показниками і тенденціям рівень правового розвитку, завдання та принципи еволюції правової системи, основні стратегічні напрямки і тактичні заходи з досягнення намічених у Конституції цілей розвитку суспільного життя» [3, с. 8].

На наш погляд, під концепцією правової політики держави слід розуміти комплекс загальнотеоретичних положень, спрямованих на розкриття сутності правової політики держави в конкретно історичних умовах шляхом науково обґрунтованого визначення її ознак, об'єктів та суб'єктів, мети, принципів, завдань, функцій, пріоритетів, стадій та критеріїв ефективності практичної реалізації.

Концепція правової політики держави повинна характеризуватись чітко визначеною системою принципів, інститутів і норм, відображати демократичну ідею народного суверенітету. Саме суверенітет народу – основа і джерело державного суверенітету. Тому народ

має право визначати і змінювати форми і зміст свого державно-правового життя [4].

Розбудова правового фундаменту Української держави вимагає здійснення цієї діяльності на базі науково обґрунтованих концепцій. На жаль, незважаючи на загальне розуміння необхідності такого підходу, у нашій країні практично не розроблялись концепції правової політики як взагалі, так і по окремих її напрямках [5, с. 101].

Важко не погодитись із думкою Г. Іваненко, що за сучасних умов дуже важко сформулювати загальну концепцію правової політики, визначити її основні складові, об'єктивні вимоги та критерії, тенденції розвитку, соціальну спрямованість. Від того, наскільки вдалим та успішним буде цей процес, залежить доля правової держави в Україні, громадянського суспільства, виховання законослухняних громадян, підвищення рівня їх юридичної культури, правосвідомості, подолання правового нігілізму [6, с. 55].

Цю ж тезу висловлює і О. Бідей, який одним із важливих завдань вітчизняної юридичної науки на сучасному етапі вважає розробку концепції, що присвячена питанням перспективного розвитку права, держави та громадянського суспільства, яка побудована на загальних принципах права, ідеях гуманізму та демократії. Ціннісною базою такої концепції мають бути ідеали справедливості, рівності та свободи, а політико-правовим підґрунтям – основні конституційні норми. Вона повинна бути спрямована на визначення пріоритетних напрямів у виробленні оптимальних шляхів та засобів забезпечення прогресу; створення умов для планомірної і узгодженої діяльності правотворчих і правозастосовних органів; орієнтацію юридичної науки та практики на однакове розуміння та неухильне дотримання основних засад правової політики; спрямування діяльності державних і суспільних організацій та формування в громадян і посадових осіб основ юридичного світогляду, високого рівня правової культури [7, с. 53].

Концепція правової політики держави має бути затверджена як система основних офіційних поглядів на її сутність і зміст, важливі складові та пріоритети, соціальну спрямованість тощо. Вона повинна стати науковою основою розроблення засад правової політики держави і заходів щодо її реалізації, які повинні знати і розуміти як державні службовці, так і пересічні громадяни. Правова політика держави як науково обґрунтована, послідовна і системна діяльність державних органів на основі і в межах права має бути спрямованою на своєчасне визначення мети і засобів суспільного руху шляхом демократичного, правового, соціального прогресу, з урахуванням як внутрішньодержавних, так і міжнародних проблем і реальних суспільних можливостей їх вирішення [8, с. 7].

Слід констатувати той факт, що дійсно, за рівнем правового розвитку, ми знаходимось далеко позаду не тільки від європейських країн, а й своїх найближчих сусідів. Причиною цьому є політична та інтегративна невизначеність України у виборі вектора майбутнього розвитку. Саме тому зараз ми ведемо мову про формування Концепції правової політики держави, де будуть визначені ключові пріоритети, стадії, критерії ефек-

тивності та механізми її реалізації, буде поставлена мета і визначені конкретні завдання для її досягнення, а також визначені суб'єкти, які повинні бути залучені до державних процесів, пов'язаних із правовою політикою держави.

Звісно, для того, щоб привести новостворений механізм у дію, потрібен час. Слід також виявити позитивні та негативні аспекти її «вживлення» в державне і суспільне середовище. Адже одного лише закріплення на папері концепції правової політики держави замало. У залежності від менталітету українського суспільства, характеру політичної влади та керівництва, економічного розвитку країни й інших факторів і буде визначатись придатність того чи іншого елемента в структурі правової політики сучасної української держави.

Звичайно, у подальшому Концепція правової політики держави повинна набути форм сформованої наукової теорії, але поки що ми можемо говорити про концепцію. Вона повинна включати в себе весь спектр наукової думки стосовно правової політики держави.

Проведення моніторингу рівня розвитку правової політики України на сьогоднішньому етапі є необхідним для визначення стартової позиції руху та підбору оптимальних конфігурацій поєднання засобів та методів реалізації правової політики держави. У подальшому доцільно буде визначитись із виокремленням пріоритетних напрямів розвитку. Доречним і необхідним є формування принципів, на яких ґрунтуватиметься весь процес функціонування Концепції правової політики держави. Важливо визначитись із суб'єктами, які не тільки можуть впливати на розвиток останньої, а й своїми конкретними діями сприятимуть реалізації її положень у професійній діяльності та на побутовому рівні. Слід також з'ясувати, яким чином здійснюється процес функціонування правової політики держави, тобто які стадії слід пройти та визначити критерії ефективності її практичної реалізації, перш ніж мета може бути досягнута.

Сьогодні жодна ідеологія не може визнаватися державною владою в Україні обов'язковою. По суті, це положення, закріплене в чинній Конституції України, спрямоване на забезпечення умов існування в суспільстві множини ідей, що має слугувати самореалізації людини як особистості, причому права людини, як одна з найвищих культурних цінностей, загальне досягнення світової цивілізації, що зазнає нині суттєвих змін в умовах світової глобалізації (яка охоплює, по суті, всі суспільні процеси людини зокрема), політичні свободи не тільки не повинні приноситися в жертву заради конкретних вигод, інтересів представників державної влади, а навпаки мають визначити зміст і спрямованість діяльності держави, її політики. Права і свободи людини – це, як видається, основа сучасної політики будь-якої держави, оскільки сучасна державна політика має ґрунтуватися на здобутках загальнолюдської культури [9, с. 15].

Тому, розробка Концепції не повинна ні в якому разі впливати на гарантовані Конституцією та Законами України права і свободи людини та громадянина. У розбудові правових основ політики, доречним буде

створення Концепції правової політики держави як доктринального документа.

У такому випадку вона виконуватиме три взаємопов'язані функції:

1) формує базу знань про існуючий рівень правового розвитку, напрями вдосконалення правового механізму, позитивний практичний досвід прийняття конкретних управлінських рішень, застосування норм права, усунення колізій та тлумачення правових актів чи окремих норм;

2) втілює в собі рішення глави держави про затвердження певного вектора стратегічного курсу розвитку держави;

3) визначає зміст та форму всіх інших різнорівневих, галузевих, спеціальних, концептуальних, доктринальних та програмних документів з питань розвитку правової системи в цілому чи її окремих елементів [3, с. 10].

За таких умов Концепція правової політики держави сприятиме не тільки об'єднанню існуючих сьогодні думок, а і забезпечуватиме прогресивний розвиток нашої країни шляхом реалізації сформованих пріоритетних напрямів правової політики України.

Розробка Концепції правової політики держави повинна ґрунтуватись на демократичних та гуманістичних ідеях і бути спрямована на забезпечення прав і свобод людини та громадянина. У цьому аспекті заслуговує на увагу запропонована О. Рыбаковим концепція взаємовідносин особи та держави. Як зазначає автор даної ідеї: «...наиболее важным обстоятельством... представляется принципиальное изменение положения человека в пространстве государственно-политических и правовых отношений. Государство осуществляет собственные функции, которые в конечном итоге направлены или должны быть направлены на достойное и свободное расположение человека в системе общественных отношений. Невыполнение функций по защите личности и в то же время чрезмерная опека, доходящая до невообразимого тотального вмешательства в сферу личностных отношений, в пространство индивидуального бытия, есть две стороны одной и той же негативной ситуации. В связи с этим совершенно справедливо звучат и слова Н. Ма-

тузова: «Зачем власть, если она не «опекает» и не защищает гражданина, то есть не выполняет своей первейшей функции? Однако все дело – в целях, методах, конкретных условиях. Плохо, когда власть дистанцируется от личности, снимая с себя всякую ответственность за её существование и выживание. Но ещё хуже, когда «забота» власти о своих «подданных» простирается так далеко, что это «кураторство» превращается в тотальный контроль над ним. В этом случае суверенитет индивида – тем более фикция. Выход – в поисках разумных форм сочетания указанных подходов в пользу личности». Осознание такого обстоятельства есть уже шаг вперед в построении новых форм взаимодействия личности и государства» [10, с. 246–247].

Таким чином, взаємовідносини між особою та державою, перш за все, повинні бути врегульовані на законодавчому рівні та максимальним чином реалізовуватись у діяльності суб'єктів, наділених владними повноваженнями. О. Рыбаков торкнувся дуже гострого суспільного явища, коли держава начебто і захищає інтереси своїх громадян, хоча в той же час і нехтує ними, виконуючи власні завдання. Сьогодні необхідно переглянути відношення і самої особи до держави, державно-правових явищ і процесів. Мова йде про правову культуру та правову свідомість громадянина України. Концепція взаємовідносин особи і держави в нашій країні потребує спочатку формування, а потім вже і розвитку на засадах визнання пріоритету прав і свобод особи перед інтересами держави. Це, у свою чергу, породжує тезу: діяльність держави завжди повинна бути спрямована на задоволення потреб особи в кожному своєму рішенні.

Висновки. Формування Концепції правової політики держави є не забаганкою часу, а життєвою необхідністю українського сьогодення. Адже слід визначитись, в якому напрямі буде розвиватись наша країна, які функції є пріоритетними, які засоби та методи є найбільш оптимальними для досягнення мети – розбудову в Україні правової, соціальної держави, підвищення рівня правової освіти та виховання законослухняних громадян, підвищення рівня правосвідомості та правової культури населення, але настільки швидко й ефективно, наскільки це можливо, враховуючи особливості сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Большой энциклопедический словарь. – 2-е изд., перераб. и доп. / под ред. А. Прохорова. – М.: «Большая Российская энциклопедия»; СПб.: «Норинт», 2002. – 1456 с.
2. Шейко В., Кушнарченко Н. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: [підручник]. – 5-те вид. / В. Шейко, Н. Кушнарченко. – К.: Знання, 2006. – 307 с.
3. Саркисов Р. Российская правовая политика как концепция и реальность: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / Саркисов Роман Сергеевич. – Пятигорск, 2008. – 211 с.
4. Правоохоронні органи і політика в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/1000/1030/46802>.
5. Спиринов М. Теоретические проблемы законотворческой деятельности в Российской Федерации: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / М. Спиринов. – Казань, 2000. – 30 с.
6. Иваненко Г. Конституционная модель правового государства: пути ее совершенствования и реализации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.13 «Информационное право» / Иваненко Галина Васильевна. – Одесса, 2002. – 177 с.
7. Бідей О. До питання про удосконалення правової політики України / О. Бідей // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 4. – С. 51–53.
8. Селіванов В. Правова політика України (деякі теоретичні питання сутності, змісту та технології) / В. Селіванов // Право України. – 2001. – № 12. – С. 6–14.
9. Скрипнюк О., Селіванов В. Методологічні проблеми взаємозв'язку права і політики / О. Скрипнюк, В. Селіванов // Право України. – 2007. – № 12. – С. 14–21.
10. Рыбаков О. Российская правовая политика в сфере защиты прав и свобод личности: вопросы теории: дисс. ... док. юрид. наук: 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / О. Рыбаков. – Саратов, 2005. – 339 с.